

Pristajanje na ropstvo umanjuje bol, nepristajanje uvećava bol... (str. 44) Ovde se već nalazimo na onom tlu sa kojeg je Berdajev sasvim uhvatio zamah za upuštanje u etičke probleme slobode i robovanja. Sve što je sa onu stranu »sveta objekata« ima slobode, a što je u njemu ima mogućnosti da bude slobodno samoprevladavanjem, prevazilaženjem sopstvene zapaletosti. Istina, Berdajev spominje nadlične vrednosti vrednosti, ali odmah dodaje, da ako su one smeštene u carstvo objektivacije prouzrokuju ropstvo ili obezličavajuće determinacije, a ako se ka njima ide vlastitim snagama, neobjektivisano, onda se događa transcendencija i otklanjanje zagušivanja ličnog karaktera. Ovim razlikovanjem stvari Berdajev onemogućava poistovećivanje pojma ličnosti sa pojmom individuum koji pretpostavlja odnos dela i celine (= ono nedeljivo), utvrđujući da ličnost postoji po osnovu nadličnih vrednosti, ali ne na spolja ograničavajući način mehaničkog utiskivanja, već kao izvorno svojstvo. Unutrašnji krug veze čoveka i Boga je takav, da je ponižavanje jednog od njih istovremeno i ponižavanje drugog, jednako kao i instrumentalizacija ili uzimanje za sredstvo postignuća. Radi se o odgovaranjima na prizive i pozive kao vidovima opštenja u ljubavi. Na tom tragu Berdajev se posebno osvrće na Hegelovu zamisao gospodstva i ropstva, apostrofirajući istoimeno poglavlje iz *Fenomenologije duha*, uviđajući da u dijalektici nužnosti on slobodu nije upoznao u celovitosti, nego se njome poslužio kao elementom (str. 69), a ruske platoničare Simeona Franka i Nikolaja Loskog optužuje za racionalizaciju prirode i svodenju carstva duha i slobode na naturalističku metafiziku: »Prvobitni akt nije biće, biće je skamenjeni akt... »Ja sam sušti« — glavni je akcenat na »ja«, a ne na »sušti«. »Ja«, ličnost, je prvostepena od »bića« koje je rezultat kategorijalnog mišljenja. Ličnost je prvobitnija od bića.« (str. 82) Franka Berdajev optužuje i za prisvajanje socijalne filosofije sa nužnim zakonomernostima na idealnim temeljima društva, koji su po njemu podlegli sablazni otuđujućeg uopštavanja kao Hegel i Šeling i Fihte polovično, čemu nije podlegao i Kant: »Biće kako ga konstruiše misao, biće kao objekt, biće kao pojam je carstvo determinacije, ne materijalne, fizičke, nego idealne determinacije. Idealna, pak, determinacija je Najbespoštednija i pri omev pridaje sebi uzvišeni karakter za razliku od materijalne determinacije.« (str. 85)

Ništa od razlikovanja društvenosti, zajednice i organskih socijeteta ne može da se nadređi ličnosti, jer je »mehaničko« združivanje nešto što sa »osvećivanjem« može samo da izazove sablazn. (str. 109) Na toj su liniji postrojeni

i objektivizovani oblici društvenih vrednosti u tzv. ostvarenoj civilizaciji i kulturi, naročito reprezentovanih u banalnosti ideologizacije buržoaskih klasa. Zbog toga se vode i ratovi ili kolektivna ubijanja iz poroćnog državotvornog kruga, a pridavanje ratovima epiteta »svetih«, osim sablažnjujuće sakralizacije imaju još jedino organsku masu obezličeni i zastrašeni ljudi. I koliko god da su podelile potrebne, mržnja je nepotrebnja jer je prolivanje krvi rdavo i grešno, posledica prilika robljenja zastrašivanjima iz kojih narastaju bezumlja, guši se sloboda i mobilisu ostrašćena usmerena saznanja i truje rdavom erotičnošću tehnološkog siledžijstva. (str. 153) Berdajev rat kvalifikuje kao opojni mit jačanja i proširenja države, o izabranoj rasi i t. d., smatrajući i podelu ratova na pravedne i nepravedne licemerjem, a samu njegovu prirodu satanskom. Jevandelsko »ne ubij« znači da je »neprijatelj« samo objektivacija postojanja u kojem iščezava čovekov lik, prepoznajući istovremeno u buržoaskom pacifizmu konformizam obezbeđivanja od napora, pa i kukavičluk, kupovinu mira. Zaista krajnje paradoksalno sročeno, uzimajući u obzir i rečenicu: »Hristos je doneo mir, ali on je isto tako doneo i mač.« (str. 152). Transformacija ratničke erotike koja u daljoj analizi biva predložena, kao da i sama, delujući bleđunjavno i neubedljivo, vodi apstraktnim zamislima polepsavanja mogućnosti. Ako se jedan tip moći razulazi do granica prelijanja u ubojitost, opšte je poznato da ga postepeno slabe tek nepredvidiva mnoštva podložnih stradanju u dugom periodu iscrpljivanja. Ta sila određuje pravac dejstva, i pitanje je koliko ne bi nosila karakteristike nekog tzv. »kolektivnog lika«, a stradalništvo mnoštva kolektivizovanih žrtava. Možda je mnogo bolja jevanđelska preporuka ona, na koju je Berdajev ranije voleo da se pozove — »budite mudri kao zmije i srca kao golubovi«. Uostalom antički Platon vidi pravdu u suzbijajućem odgovoru na zlo, a Vladika Rade smatra da zlo činiti od zla se braneći, tu zločina nema nikakvog; štaviše, najsvetijom čovekovom dužnošću drži da se tiraniji stane »za vrat«.

U ovoj poznoj fazi Nikolaj Berdajev i ideju nacije i nacionalizma vidi kao proizvod racionalizacije. Organski lik njen on sagledava u biološkim okvirima i psihološkim pojmovima »inponovanja«, a duhovnim »idolopoklonstva i ropstva«, sa jasnim stanovištem: »Nacionalizam, koji je jedno od porobljavanja rođenih ispadanjem univerzuma iz čoveka, nosi erotski karakter. On se kreće erosom i anterosom i po svojoj prirodi je antitetičan. Primena etičkih ocena na život nacije čini nacionalizam nemoćnim. To je jedan od konflikata erosa i etosa.

Nacionalizam, koji je u svojoj dubini erotska sablazn, uvek se hrani lažju i bez laži ne može da se snade.« (tamo, str. 155) Ružan lik složene pojave tzv. nacionalizma ovde je dobro ocrtan, ali mu je naličje prikriveno.

Ovaj negativni radikalitet u njegovom mišljenju potiče, pre svega, od napuštanja svakog kolektivizma i komunitarizma, pri zaostraživanju teze o onom što imenuje »mističnim anarhizmom«, iz kojeg nacija izgleda kao kolektivni egocentrik sa »nameštenom ideologijom« bez patriotizma. Nacion karakteriše ideološki kod uske veze uz državu, koju iskazuje učinak istorijske i civilizujuće proizvodnje državne moći u stvaranju oblika vlasti. Narodništvo se izražava u običajima i stilu, dok nacionalizam teži etatizmu i uvek dovodi do tiranije. (str. 154-161)

Zbrka i pometnja korišćenja domaćih izraza i latinskih sinonima, koja jednostavnije može da se iskaže instinskim i lažnim nacionalizmom ili narodoljubivošću, nastavlja se i pri razmatranju pola, ličnosti, slobode, socijalizma, kapitalizma, istorije, erotskih i estetskih fenomena. Svi ovi tematizovani misaoni predmeti stoje pod znakom dvoznačnosti, pa ako je moguće podvući izvesnu crtu ispod razmatranja, oni bi se, doduše grubo, procenivali iz dva motivacionala plana, konzervativizma i modernizma. Sve što ne nosi ličnosni pečat za Berdajeva je konzervativno ili ono što omogućava zabludu, a nama je i bez njega poznato da zabluda spadaju u nadležnost slobode i ispostavlja svoju cenu. To, da modernizam sam sobom ne nosi zabludu može da bude, takode, jedna od zabluda sa svojom cenom koštanja. Doba u kom se po prevladajućim idejnim strujanjima nalazimo, doba postmoderne, sa priličnom je snagom uspeo da razotkrije slabe tačke modernizma, pre svega na antropološkom, metafizičkom (naročito estetskom) i socijalnom planu.

Svoju knjigu *Samospoznaja* Berdajev je završio sa željom da napiše još jednu knjigu o stvaralaštvu na principima teurgije, što predstavlja produžetak optimističnog zaključka o aktiviranju čovekovih stvaralačkih moći u knjizi o *čovekovom ropstvu i slobodi*. Koliko god da nadahnuto i puno duhovne ozarenosti i poleta bilo njegovo delo, ono ostaje stilizacija samozatvarajućeg personalizma prema subjektivizmu subjektiviteta u beskonačnost. Spone i veze sa drugim i drugačijim bivaju napuštene, a drugačiji putevi bivaju sve oštrije tretirani kao rdavi i čak ropski. On se u svakom slučaju ogradio paradoksalnim pristupom. ■ ■ ■

MODELI KAO IZAZOV

Snežana Jović-Vlašćalić

(Dušan Ivanić, »MODELI KNJIŽEVNOGA GOVORA /IZ ISTORIJE I POETIKE SRPSKE KNJIŽEVNOSTI/«, »Nolit«, Beograd 1990.)

Dvadeseti vek je doneo furiozni tempo života, ubrzani razvoj tehnologije i veliki napredak u sredstvima komunikacije, naročito u mogućnostima protoka informacija. Time je, posredno, uticao na nagli uspon i razvoj književne kritike koja je postala neophodna spona između čitalaca i povećane savremene književne produkcije. No, funkcija književne kritike ne iscrpljuje se samo u pregledu novonastalih književnih dela na principima savremenih teorija književnosti, nego je podjednako važan i njen uticaj u istoriju književnosti, te uloga u stalnom preispitivanju književne tradicije i njenog revalorizaciji. Sa razvojem kibernetike učestali su pokušaji konstituisanja jedinstvene nauke koja bi u sebi objedinila najraznovrsnije naučne grane na bazi jedinstvenog sistema komunikacije (stvaranjem zajedničkog fonda naučnih modela koji bi bilo moguće primeniti u svakoj naučnoj grani). Pokušaji modelovanja u nauci o književnosti nisu dali željene rezultate jer su razne matematičke i strukturalne analize najčešće jednostrano opisivale tekst, prilagođavajući ga naučnim modelima. Umesto svodenja književ-

nosti na naučne modele bilo je potrebno, uz pomoć opštih kibernetičkih i matematičkih ideja, tumačiti književnost (ili književni tekst) kao celovit sistem koji je samosvojan i ima određen stepen sposobnosti modelacije, različit od naučnih modela. Naučni modeli su pogodni za građenje naučne slike sveta, ali čovek je sposoban da spozna i drugačije slike sveta, pa u tu svrhu koristi drugačije modele od naučnih, između ostalih i književne modele. Modeli su morali naći svoju primenu u književnoj kritici jer: »Smatra se, naime, da jedan logički ispravan i prema strogim naučnim kriterijumima konstruisan model, omogućuje, prvo, da se na naučno zakonit način ograniči polje istraživanja; drugo, istraživanje se može u željenom pravcu usmeriti i kontrolisati; treće, u toku preslikavanja pojava iz najrazličitijih naučnih domena na jedna isti model dobijaju se rezultati koji se međusobnomu upoređivati u vrednovati prema jedinstvenim naučnim kriterijumima.« »Rečnik književnih termina«, »Nolit«, Beograd, 1985, str. 444) Književna kritika primenom teorije modela dobija, dakle, toliko željenu naučnost, objektivnost, prohodnost na

polju sinhronog i dijahronog istraživanja kao i mogućnost povezivanja sa drugim granama nauke i umetnosti. Ukoliko, primenjujući modele, književni kritičar ne zanemari i druge, specifično književne aspekte teksta i pri tom ispolji izvestan talenat (originalnost, samosvojan stil pisanja), konačan rezultat bi bio »model idealnog književnog kritičara«. Šalu na stranu, primena ovakvog teorijskog koncepta otvara velike mogućnosti koje u jugoslovenskoj književnoj kritici još nisu adekvatno iskorišćene.

Dušan Ivanić, docent za novu srpsku književnost i tekstologiju nove književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu, odranije se deklarirao kao izučavalac i evidentno, poznavalac srpske književnosti 18. i 19. veka, o čemu svedoči njegova dosadašnja bibliografija. U knjizi, pod upečatljivim naslovom »Modeli književnoga govora /iz istorije i poetike srpske književnosti/«, po svedočenju autora, sabrani su raznoliki tekstovi saopštavani i štampani tokom proteklih petnaestak godina, u rasponu od samostalne studije, preko predgovora i pogovora, do izlaganja na simpozijumima. Zajed-

nički im je vremenski okvir istraživanja (srpska književnost 18. i 19. veka), ali i pokušaj da se otkriju izvesni književni modeli (na različitim nivoima književnog sistema) čije varijacije označavaju suštinu razlike među književnim epohama (romantizma i realizma). Knjiga je, dakle, nanizana oko ideje da specifična književna epoha na specifičan način primenjuje određeni književni model (u oblasti žanra, stila, književnog jezika, književnog junaka, sižejnog ili tematsko-motivskog nastojanja, pogleda na svet), po čemu se bitno razlikuje od neke druge književne epohe. Ideja vredna pažnje, pošto, na neobičan način, pokušava da poveže književnu istoriju sa modernom književnom teorijom, kao i opšte književne karakteristike sa pojedinačnim tekstovima, a kao krajnju posledicu mogla bi da ima šire prihvatanje teorije modela u domaćoj književnoj kritici.

Naslovom knjige je, dakle, soapšten jednostavan metod istraživanja kojim su objedinjeni tekstovi različite tematike, kao i različiti kritički postupci (sinteza, analiza, tipologija). No, ono što je pored naučnog pristupa i objektivnosti u kritičarskom postupku prevashodni kvalitet ove knjige, jeste stalna vezanost za konkretne primere, odnosno tekst. Čak i kada tipološki razmatra fantastiku u srpskoj književnosti 18. i 19. veka (prvi tekst u knjizi), Ivanić apstraktno prepoznavanje fantastičkih modela (u razvoju kroz književne epohe) ne prestano potkrepljuje konkretnim primerima. Mora se naglasiti značaj koji ovakva tipologija, jasna, dosledna i koncizna, ima za sve veći broj, sve ozbiljniji, izučavanja domaće, natne fantastičke tradicije, čime se otvara mogućnost daljih teorijskih istraživanja, kako u okviru same modelativne klasifikacije, tako i njenom daljom primenom na fantastičku književnost kroz istoriju, do savremenosti.

Modeli književnoga govora koncipirani su tako da kritičko-teoretski tekstovi nisu grupisani u zaseban deo knjige, nego predstavljaju svojevrsne uvode u razmatranja opusa pojedinih književnika po hronologiji epoha. U ovom prikazu, ipak, čemo ih tretirati kao zasebnu grupu tekstova, odvojenu i sadržajem i načinom pristupa i stilom od grupe tekstova koji su posvećeni analizi dela pojedinačnih pisaca srpske književnosti 19. veka. Osim početnog, u ovu grupu spada i tekst »Aspekti lirskog junaka u lirici srpskog romantizma« koji imponuje svojom celovitošću i objektivnošću, ogradiivanjem od uopštenih tvrdnji i težnjom da se sve razjasni do detalja, takoda nema zabune ni u terminima, ni u značenju iskaza. Radi se o novom i modernom iščitavanju nasleda, tačnije, novom osvetljavanju toliko analiziranih pisaca epohe romantizma (Zmaj, Đura Jakšić, Laza Kostić) uvođenjem novog metoda kojim se u centar istraživanja postavlja model lirskog junaka (terminološki obrazložen), a potom se analizira pristup pojedinih književnih vrsta, epoha i pravaca zadatom modelu. Sve to u rasponu od klasicizma, ranog romantizma, sentimentalizma, romantizma, ka simbolizmu i realizmu, sa osvrtnom na evropsku romantiku i narodnu liriku. Prateći proces individualizacije lirskog junaka i fikcionalizacije autorskog »ja«, koje svoj identitet traži u lirskom »ja« — junaku, Dušan Ivanić, na primerima najvećih pesnika srpskog romantizma, ocrtava zanimljivu liniju uspona, razvoja i kulminacije modela, pri čemu kulminacija istovremeno sadrži i znake razbijanja i oslobađanja od modela. U ovom procesu radanja i oslobađanja od egocentrične orijentacije romantizma, posebno mesto, na njegovom ishodištu, ima pesma »Santa Maria della Salute« u kojoj je, po Ivaniću, Laza Kostić »od romantičara najmanje vezan za proces i postupke fikcionalizacije autorskog ja, za artikulisanje identiteta u lirskom ja — junaku, na kraju svog pjesničkog puta ne samo sazeo istorijat ovog artikulisanja, nego je došao do granica poezije i ušao u polje religije, drugog velikog polja i velikog modela identifikacije«. Ovaj tekst je izvrstan primer kako se o tradiciji može razmišljati na nov, daleko zanimljiviji način od dosadašnjeg. Poslednja dva teksta u knjizi bave se književno teoretskim razmatranjem epohe realizma. U tekstu »Slika — međužanrovska oznaka u srpskoj književnosti epohe realizma« zanimljiv je pokušaj da se terminom slika, koji je samo modalitet opšteg načela mimezisa u umetnosti, označi međužanr koji nema samo estetičku funkciju u

književnom delu, već i samosvojne genološke i morfološke osobine: svojevrsan odnos prema vankostovnoj sferi (stvarnosti); određen postupak izlaganja, kompoziciju i obim; sposobnost tematske podele (po različitim sferama života koje se obrađuju: seoske, primorske, učiteljske i sl.); prevladavanje žanra parodiranjem dotadašnjih konvencija. Raspadom epohe realizma, u kojoj je doživela procvat, slika je dobila novo mesto u sistemu žanrova srpske književnosti, ali model nikad nije tako sveobuhvatno i raznoliko primenljiv kao u eposi realizma, kada se termin slika nalazio u podnaslovima skoro svih književnih rodova i vrsta. U tekstu »Ka poetici proze u episi realizma« Ivanić najpre utvrđuje model, karakteristične elemente realističke poetike, pozivajući se na evropska (teorijska i istorijska) istraživanja. Potom apostrofiraajući kao svoje prethodnike A. Flakera i D. Živkovića uspostavlja sopstvenu tipološku tabelu realizma u srpskoj književnosti, neprestano insistirajući na heterogenosti i dinamičnosti razvoja epohe, čime odbacuje svako dogmatsko veličanje sopstvene podele i sve pokušaje nasilnog uklapanja književnih dela u postojeće tipologije. U Ivanićevih poetici srpske proze epohe realizma ponuđeni su sledeći tipovi realizma: protorealizam, programski realizam, folklorni realizam, poetski realizam, potpuni realizam, naturalizam i postrealizam. Na svaki tip je primenjena analiza na osnovu utvrđenog modela realističke poetike (kroz praćenje tematike, sižejnosti, karakterizacije junaka, stilistike, leksike, mimetičnosti itd.) Ovim tekstom zaokružen je, uslovno rečeno, krug teorijskih tekstova u knjizi »Modeli književnoga govora« za koje je karakterističan visok stepen objektivnosti, naučna primena metoda, jasno i koncizno izlaganje, praćeno mnoštvom primera, kao i inventivan pristup problematiki.

Drugi krug tekstova u knjizi je pretežniji, a posvećen je analizi pojedinih aspekata ili celokupnog dela pojedinih autora. Imena kao što su Vuk Stefanović Karadžić, Đura Jakšić, Simo Matavulj, ali i Đorde Marković Koder, M. P. Šapčanin i Dragutin Ilić svedoče o potrebi Dušana Ivanovića da celovito sagleda jedno književno razdoblje ili jedno književno delo, bez lažnog pijeteta i bez kompleksa u odnosu na književno — kritičku tradiciju. Podjednako prilježno Dušan Ivanić razmišlja o celokupnom delu Đure Jakšića, zapostavljenoj »Romoranci« Đ. M. Koder a literarnosti dela Vuka St. Karadžića, kao što pratići aspekte lirskog junaka u srpskoj romantičarskoj lirici ravnopravno sa Vukom i Njegošem proučava i Simu Milutinovića Sarajliju. I kao što srpskoj književnosti pokušava da vrati njene manje poznate ili zapostavljene pisce, tako, kada se bavi književnim velikanima, Ivanić pokušava da otkrije one tajne pretince, one manje poznate aspekte njihovih tekstova. U ovim književno-istorijskim ogledima iza prividne heterogenosti krije se doslednost u primeni metoda. Istražuje se pojedinačni postupak oblikovanja književnog teksta, promene koje trpi raspored ili poredak elemenata u okviru književnog postupka, u odnosu na preovlađujuće modele. Kao zaključak se sugerše teza da promene paradigme, modela, uslovljavaju promene širih razmera, uslovljavaju prelazak iz jedne stilske formacije u drugu (ovde iz romantizma u realizam). Modeliranj se podvrgava široko područje: od predstave sveta, tematike, forme pripovedanja, lirskog junaka, do jezičkih modela, modela na nivou verzija jednog teksta (varijante) ili stilističkih modela. Tako široka primena modela na različitim nivoima književnog postupka nije zaustavljena na strukturalnoj analizi, nego joj je obezbeđena i razvojna, dijahronijska primena, kao što nije zanemarena ni specifičnost svakog teksta ponaosob. Ovim postupkom se na pojedinačnim tekstovima postupno uočavaju karakteristični elementi poetike epohe, prati se njihova promena na putu do modelacijskog suprotstavljanja dvaju epoha: romantizma i realizma. Stoga su najzanimljiviji ogledi o piscima sa graničnih područja između dve epohe, u čijem delu je vidljiva zamena jedne vrste modela drugom vrstom (mada su ta prelamanja ponekad na manje vidljivim ravni analiza književnog postupka) i postepen prelazak iz jedne književne epohe u drugu.

U oba teksta posvećena Vuku Karadžiću vidljiva je namera da se stvori objektivni i celovit model Vukovog stilističkog postupka, prepoznatljiv kako u autorskim, tako i u tekstovima preuzetim iz narodnog stvaralaštva. Dušan Ivanić je, kroz dva teksta, istažao i osnovne modele pripovedanja u pripovetkama, odnosno romanu »Bakonja fra Brne« Sime Matavulja, a naročito je važan njegov doprinos istraživanju zanemarenih autora srpske književnosti: Đorda Markovića Koder (specifičan model slike sveta i specifičan model jezika u »Romoranci«), M. P. Šapčanina (zamena romantičarskih modela pripovedanja, kompozicije i odnosa prema stvarnosti, realističkim mimesisom u pripovedanju) i Dragutina Ilića (model slike sveta u romanu »Hadži Diša«). Naravno, kritičke tekstove je nemoguće smestiti u ovako uske odrednice, jer su daleko bogatiji i višeznačniji, ali je ograničenje upotrebljeno u funkciji našeg trenutnog predmeta interesovanja. Zato ćemo se iscrpnije pozabaviti Ivanićevim pristupom delu Đure Jakšića koji je najcelovitiji (prikaz celokupnog opusa), mada svojim stilom (predgovor, odnosno studija nisu prerađeni za ovu priliku) najviše odudara od ostalih tekstova u knjizi. Dušan Ivanić se zalaže za novo vrednovanje poetskog stvaralaštva Đure Jakšića, potpuno odbacujući kultove pesnikove biografije, nacionalne veličine pesnikove i samoniklosti njegovog talenta. Nakon iscrpne analize, Ivanić argumentovano zaključuje da pesništvo Jakšićevog u potpunosti odgovara modelu romantičarskog viđenja sveta. Iako ograničen opštim motivima evropske i domaće romantike, te romantičarskim motivima koje neguje bez naročitih inovacija i intelektualne dubine, Đura Jakšić i danas imponuje doslednošću pesničkog viđenja sveta, mitskom dubinom i slikovitošću vizija, te specifičnom atmosferom konfrontacije čoveka i sveta. Prožno stvaralaštvo Đure Jakšića, Ivanić posmatra u kretanju, kroz tri faze, odnosno modela pripovedanja: romantičarski, satirični i realistički. I pored očiglednih slabosti, Ivanić naročito izdvaja model romantičarskog pripovedanja, utemeljen na neobičnim fabulama, pomenim junacima, jakim emocijama i lirizmu, kome pandon nalazi tek u Andrićevim pripovetkama. Za prelazni period karakteristično je napuštanje romantičarske fabule, modela romantičarskog junaka, te romantičarskog modela jezika, što je posledica uvođenja socijalne tematike i utilitarnosti. Najzanimljiviji je realistički model pripovedanja koji prihvata realističku fabulu i junaka, ali se ne odriče romantičarske hiperbolizacije, retorčnosti, heroizacije. Značaj realističke faze je u otvaranju novih puteva u razvoju srpske proze (S. Matavulj, B. Stanković, L. Lazarević, poetski simbolizam V. Ilića), ali i u sposobnosti da ironizira realistički model ideologije i morala. Svojom dramskim stvaralaštvom Đura Jakšić, zajedno sa Lazom Kostićem, utemeljuje nov, romantičarski model sveta, baziran na novom tipu lirskog junaka, samosvesnog i psihološki podvođenog, zadržavajući samo istorijsku tematiku. Zanimljivo je da Jakšićevi tragični junaci, stradajući u svom konfliktu sa svetom, ne doživljavaju katastru, čime je već osposoren model vrhovnih vrednosti epohe romantizma i iznutra uzdrmana osnova romantičarske slike sveta. Time se model istovremeno uspostavlja i narušava. Poduža mikrostilistička analiza postojećih verzija dramskih tekstova Đure Jakšića, primenom metoda statističke analize Solomona Markusa, usmerena je ka otkrivanju poetike pisca, odnosno uticaju statističkih modela na promenu značenja teksta.

Skupom tekstova o Đuri Jakšiću, Ivanić je predočio kako bi trebalo da izgleda modelativni pristup u analizi opusa jednog autora. Mogućnosti su zaista velike, ali se ne iscrpljuju jednostranim analizom modela, ma koliko brojni oni bili, nego se kombinuju sa mnoštvom drugačijih metoda i pristupa, što doprinosi celovitijem sagledavanju teksta. Jedino što nedostaje, a to je ujedno nedostatak knjige u celini, jeste pokušaj eksplicitne klasifikacije modela. Knjizi, naime, nedostaje uvodni tekst kojim bi se potkrepio i podrobnije objasnio naslov, odnosno metod istraživanja, uz nagoveštaj mogućnosti koje takav metod pruža.